

DOSYA/DERLEME**ESKİ ŞİŞEDEKİ YENİ TAT:
ULUSLARARASI SENDİKACILIK HAREKETİNDE
YENİ EĞİLİMLER¹***Metin ÖZÜĞURLU****GİRİŞ**

2000 yılı verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan üç milyarı aşkın işgücü içinde her yirmi emekçiden biri sendika üyesidir (Leung, 2001). Dünyanın en geniş "toplumsal hareketini" teşkil eden bu 164 milyonluk örgütlü yapının tarih sahnesindeki varlığı ise iki asrı doldurdu. Bu zaman uzamla ilişkilendirildiğinde tablo farklılaşacak olsa da, tarih sahnesinin tozunu yutmuş bir toplumsal aktörle karşı karşıya olduğumuz bir vakıdır. Öte yandan, son 20-25 yıllık yeni-liberal evreye uluslararası planda bakıldığında, emek hareketinin sermaye karşısında yenilgiye uğramış olduğu da bir vakıdır. Ne var ki, "yeni zamanlara" tutku ile vurgu yapan sosyal düşüncenin günümüzdeki ana akımları, mağlupların saflarında ortaya çıkan yeni eğilimleri görmezden gelmektedir. Bu da anlaşılmalıdır; zira, emek hareketinin saflarındaki yeni gelişmeler, tarihin sonu tezinde olduğu gibi, kendisini mutlaklaştırarak sunan sermaye başarısını tarihselleştirmekte ve sınıflar mücadelesinin sürekliliğine vurgu yapmaktadır.

Uluslararası sendikacılık hareketindeki yeni eğilimleri anlamak bakımından, prototipleşmiş sendika imgesinin² üzerini kazımak ve yukarıda belirtilen "tarihin tozunu yutmuş" toplumsal aktör tanımlamasına, kısa da olsa değinmek gerekecektir. İzleyen bölümde, sendikacılık hareketinin krizi teması üzerinde durularak, sendikacılık hareketindeki yeni eğilimler, somut örnekleriyle ele alınmaya ve belirli temalar etrafında çözümlenmeye çalışılacaktır.

Tarihsel Arka Plan³

19. yüzyıl boyunca süren örgütlü işçi hareketinin ilk mücadele dalgası, Sanayi Devrimi'nin kırlardan söküp

çıkardığı ücretli-emekçilerce değil, sanayileşme öncesi sermaye birikim dinamiklerinden olumsuz etkilenen ve sanayileşmeyle birlikte toplumsal ayrıcalıklarını ve mülklerini kaybeden zanaatkarlarca belirlenmiştir. Öyle ki, Marx'ın Kuruluş Bildirgesi ve Tüzüğü'nü kaleme aldığı I. Enternasyonal (1864-76), büyük ölçüde zanaatkar deneyiminin bir ürünüdür (Waterman, 1998:18). Çalışma ve çalışma dışı yaşamı sarmalayan güçlü cemaat ilişkileri içinde yaşayan geniş zanaatkar tabaka, kooperatifçi-ütöplast, anarşist, ahlakçı-metodist ve sosyalist akımların işçi hareketi içinde yeşermesine de uygun bir zemin sunmuştur. Zira, zanaat kültürünün belirleyici olduğu işçi cemaatleri, ulusal devletlerin yaygınlaşma ve yerleşme sürecini önceleyen bir gelişme seyri izlemiştir. Bu koşullarda edinilen işçi sınıfı deneyimi açısından sermaye sınıfı, yıkıcı, tahripkar, çoğu durumda gözü paradan başka bir şey görmeyen, görgüsüz ve topluma dışsal bir kategoriydi.

19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde birinci dalga sendikacılık hareketinin yeniden yapılandığını görüyoruz. Kapitalist gelişmenin tarlalardan üretim bantlarına fırlattığı vasıfsız emekçilerin işgücü piyasasındaki ağırlıkları bu dönemde artmış, sendikacılık hareketi zanaatçı kökenden, sanayi proletaryası kökenli bir sınıf hareketine doğru dönüşmeye başlamıştır. Her iki kökenden işçilerin sendika çatısı altında buluşması, Kıta Avrupa'sında "yeni sendikacılık" adı verilen yeni bir eğilime de zemin hazırlamıştır. Bu buluşma ile toplumsal gücü artan örgütlü işçi hareketi, aynı zamanda hızla siyasallaşmış, sınıfsal ve sivil talepleri içeren mücadele programlarıyla kendi ülkelerinin kaderlerinde belirleyici bir rol oynamaya başlamışlardır. Sermaye sınıfının kulüp formu içindeki 'burjuva kamusalılığı' sosyal devlete doğru büken etkenlerin başında, işçi ve emekçilerin birleşik siyasal eylemliliği gelmiştir. Sosyal demokrat işçi partileri, komünist proleter öncü partileri, popülist halk partileri, bu dönemde ortaya çıkmıştır.

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ulusal dil ve yaygın eğitimle pekişen ulus-devlet kültürü tarafından sarmalanan kamusal alan gelişirken, bu alanda yer alan örgütlü işçi hareketi de aynı kültürü içselleştirerek yeniden şekillenmiştir. I. ve II. Enternasyonal (1889-1913) arasındaki iki önemli farktan biri bununla ilişkilidir: İlkinden farklı olarak II. Enternasyonal, ulus-devlet yapıları içinde (yeniden) şekillenen işçi sınıfı örgütlerinin uluslararası birliğini ifade etmektedir. Gene ilkinden farklı olarak II. Enternasyonal partiler enternasyonalizmi şeklinde gerçekleştirir ve bu yolla devletlerarası diplomatik ilişki modeli, sınıf hareketi içinde de, bir model olarak yeniden üretilir olmuştur. Bu koşullarda, örgütlü işçi hareketi içindeki ütöplast ve anarşist akımların etkinlikleri iniş geçerken, sosyal demokrat (Fabianlar, Hristiyan sosyal demokratlar) ve komünist akımlar güçlenmişlerdir. 'Komünizm hayaleti', Avrupa'nın hemen yanı başında 1917 Ekim Devrimi ile Rusya'da ete kemiğe büründüğünde, bu devrim paradoksal olarak tartışmasına burada girmeyeceğim nedenler yüzünden, Batı Avrupa işçi hareketi içindeki reformist eğilimlerin elini güçlendirmiştir. İki dünya savaşının fırtınaları arasından geçerek kurumsallaşan Batı demokrasilerinin, karşıt sınıflar arasındaki bir mutabakat üzerine inşa edildiklerini söylemek yanlış olmaz. İşçi sınıfı, sermayenin özel mülkiyet hakkını kabullenirken, sermaye sınıfı da sendikaları ve partileri aracılığıyla işçi sınıfının toplumsal bölüşüm mekanizmaları üzerinde etkide bulunmasını kabullenmişlerdir... 1970'lerin sonlarında yeni-liberalizmin fırlatıp atacağı şey, "burjuva demokrasisi ile sosyal devlet arasındaki (işte bu) konsensustur" (Işıkli, 1995:25).

20. yüzyılın başlarında yaygınlaşmaya başlayan Taylorist/Fordist emek rejimi bir meslek olarak çalışmayı değersizleştirmiştir. Özel-kamusal alan ayrımı burjuva içeriği ile derinleşirken, kentleşme ve konut politikalarının da etkisiyle, çalışma ve çalışma dışı yaşamı bir tür 'cemaat' yapısı içinde sarmalayan geleneksel sınıf kültürü aşınmaya başlamıştır. Böylece, işçilerin kamusal alandaki varoluş biçimleri ve sınıf deneyimleri parçalanmaya, bir önceki dönemden farklı olarak kolektif temsil ilişkisi, işçilerin çalışma ve çalışma-dışı dünyayı birlikte yorumlama kapasitesini tahrip etmiştir (Catalona, 1999). Sendikalar 'ekonomik alanda' 'toplu sözleşmecisi' bir sınıf deneyiminin yaşadığı kurumlara dönüşürken, işçiler partileri aracılığıyla 'siyasal' alanda seçim ve seçmen deneyimi edinir olmuşlardır.

İşçilerin istihdam koşulları, gelir düzeyleri ve kurumsal statüleri formelleşirken, benzer gündelik yaşam ve mesleki bilgiye dayalı kolektif temsil ilişkisi, Catalano'nun (1999:30) deyişi ile "işçi dünyasını araçsal akılla yorumlayan" bir niteliğe bürünmüştür. Böylece, sendikaların ücret artışı, iş güvencesi ve sosyal haklar konusundaki performansları, işçiler nezdindeki meşruiyetlerinin biricik ölçütleri haline gelmiştir.

Yukarıdaki gelişmelerle eş zamanlı olarak uluslararası işçi sınıfı hareketindeki bölünmeler Soğuk Savaşın icaplarına göre derinleşerek sürmüştür, öte yandan, hizmet

sektörünün büyümesine, beyaz yakalılarının sayıca artmasına atıfla 'klasik proletaryanın yok oluşu', 'işçilerin burjuvalaşması' şeklindeki görüşler, yüksek sesle dillendirilir olmuştur. Sosyal refah devletinin 1940'lardan 1970'lerin ortalarına kadar sürecek olan '30 altın yılı', bu zemin üzerinde başlamıştır.

Hemen fark edileceği gibi kalın fırça darbeleriyle resmedilen yukarıdaki tablo esas olarak gelişmiş kuzey yarımküreye aittir. Güneyin az gelişmiş topraklarında ise eşitsiz kapitalist gelişmenin farklılaştırıcı sonuçları yaşanmıştır. Esasen bir çok az gelişmiş ülkede işçi sınıfının bağımsız bir toplumsal güç odağı haline gelmesi görece yeni bir hadisedir. Bu ülkelerde kapitalizm öncesi ilişkiler uzun süre varlıklarını sürdürmüştür; yoksullaşma, mülksüzleşme ve işçileşme süreçleri arasındaki kopukluklardan dolayı hem enformel sektörü besleyen proleterleşmemiş yoksullar kitlesi hem de mevsimlik yarı-proleterler, nüfus içinde büyük yekunlar tutmuş; milliyet, din, mezhep vb. gibi 'sınıfsal olmayan' unsurlar, toplumsal kimliklerin oluşumunda etkili olabilmışlerdir.

Mazilerinde klasik sömürge ya da yarı-sömürge ilişkileri yaşamış olan az gelişmiş ülkeler bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra, ulusal devletlerini genellikle otarşik, devletçi ve ithal ikameci sanayileşme stratejileri ile inşa etmişlerdir. Ulusal inşa ve kalkınma süreci içinde sendikacılık hareketleri, Bergquist'in (1986) terimiyle genellikle 'ekonomik milliyetçi' bir ideolojiyle yoğrularak şekillenmiş; endüstri ilişkileri sistemi ise çeşitli 'bağımlı sendikacılık' modellerini yerleştirerek gelişmiştir. Bu süreçte Amerikanın denetimindeki uluslararası işçi örgütleri, Soğuk Savaşın icaplarına uygun olarak aktif roller üstlenmişlerdir.

Özetlemek gerekirse, 1950'lerden 1970'lerin sonlarına kadar, gelişmiş kapitalist ülkelerde üçlü sisteme dayalı yeni-korporatist modelin hükmü sürerken, az gelişmiş ülkelerde ise buna öykünen çeşitli 'bağımlı sendikacılık' modelleri ortaya çıkmıştır.

Buraya kadar genel hatlarıyla vurgulandığı gibi, örgütlü işçi hareketi, kooperatif tipi örgütlenmeden fabrika konseylerine, ütöplastlardan reformistlere, siyasal devrimlerden sosyal ortaklıklara uzanan son derece zengin bir örgütsel ve düşünsel birikime ve mücadele deneyimine sahiptir.

Sendikacılık Hareketinin Krizi Üzerine

'Sendikacılık hareketi' dediğimizde, hem belirli bir kurumsallaşmadan, hem de belirli bir toplumsal eylemlilikten söz etmiş oluyoruz. 1970'lerin ortalarından günümüze bakıldığında, her iki unsuru da kapsar şekilde temel bir kriz noktası saptayabiliriz: 'Temsil' krizi. Kurumsal açıdan sendikaların hem örgütleyerek temsil ettiği işçi tabanı daralmış, hem de endüstri ilişkileri sistemi içindeki kurumsal işlevleri ve önemleri kaybolma noktasına gelmiştir.

Temsil ilişkisi iki düzeyde ele alınabilir: Sendikaların potansiyel ve gerçek üye işçiler karşısındaki temsili konumu

ile verili endüstri ilişkileri sistemi içindeki temsili konumu. İlkine örgütsel temsil, ikincisine politik temsil, diyebiliriz. Analitik açıdan bu ayırtırmayı yaptıktan sonra, sendikacılık hareketinin temsil krizini daha verimli tartışabiliriz.

Küreselleşme, kuralsızlaşma, esnekleşme vb. dinamiklerle krize sürüklenen endüstri ilişkileri sistemi, ulusal devletin düzenleyici rolü çerçevesinde emek ve sermaye örgülerinin dahil olduğu üçlü sac ayağına dayalı endüstri ilişkileri sistemi ve bu sistem içinde işlevsel olan sendikacılık modelidir. Buna kısaca, yeni-korporatist temsil ilişkisinin krizi de diyebiliriz. Bu anlamdaki sendikacılık krizi, zaman dilimi itibarıyla 1970'lerin sonlarından günümüze sermaye lehine derinleşerek sürmektedir. Peki, bu politik temsil biçimi içinde sendikaların üyeleri ile kurdukları ilişki, kolektif sınıf kimliğine dayalı bir temsil ilişkisi miydi, yoksa araçsal üyelik ilişkisi miydi? Kuşkusuz, ikincisi. Üstelik sendika üyeliğinin bir kolektif kimlik ifadesi olmaktan çıkması, yeni-korporatizmle, 1950'li yıllarda başlamıştı (Catalano, 1999:30).

Kolektif sınıf kimliğine dayalı temsil ilişkisi içinde sendika, işçileri salt ücretli konumlarıyla değil, üretici konumlarıyla da kavrar. Politik düzlemde, kendisini ücret konulu bir pazarlık işleviyle sınırlamaz (ücret sendikacılığı⁴); bölüşüm ve mülkiyet ilişkilerine müdahalede bulunur (sınıf sendikacılığı). Bu modelde sendikacılık hareketinin politik eylemi eleştirel ve dönüştürücüdür. Demek ki, günümüzde meşruiyet kriziyle sarsılan sendikacılık modeli, kapitalist faydacılık ilkesiyle uyumlu bir şekilde eklemleşmiş bulunan 'araçsal akla' dayalı temsil ilişkisine dayanan modeldir. Bununla birlikte, sermaye çevrelerinin de saptadığı gibi, 'ücret sendikacılığı' devri de büyük ölçüde kapanmış gözükmektedir. Ancak sermaye çevrelerinin gizlemeye çalıştığı şudur ki, işçi sınıfı açısından ücretler için mücadele, günümüzde, doğrudan doğruya bölüşüm ilişkilerine müdahalede bulunmanın; yani, bağımsız politik eylemliliğin konusu haline gelmiştir. Bu noktada, kolektif temsile dayalı sendikacılık tipinin, uzun sayılabilecek bir aradan sonra, yeniden geçerli bir tarihsel seçenek haline geldiğini söyleyebiliriz. Zira bunun dışındaki en büyük seçenek, sınıfsal sömürü ve baskıya sınıf bile olamadan tabi olmak durumudur, ki bunun da adı örgütsüzlüktür...

Uluslararası Sendikacılık Hareketinde Yeni Eğilimler

Önceki bölümlerde değinildiği gibi, 1980'lerde güçlü bir şekilde esen yeni-liberal dalga bütün dünyada sendikaların endüstri ilişkileri sistemi içindeki itibarlı konumlarını zayıflattı ve sendika kurumunu düzenin ana alterlerinden uzaklaştırdı. Bu süreç karşısında sendikacılık hareketi farklı tepkiler ortaya koydu. Bu tepkiler içinde egemen düşünce kalıplarının görmezden geldiği bir gelişme de, sendikacılık hareketinin devletten ve sermayeden bağımsızlaşarak siyasal alanda belirleyici bir toplumsal güç haline (yeniden) gelmesidir. Tıpkı korporatist içerilme modellerinin çökmesi gibi; tıpkı "sendikasız endüstri ilişkileri" sisteminin ya da mikro-korporatist içerilme biçimlerinin yaygınlaşması gibi,

(yeniden) bağımsız bir toplumsal güç haline gelen sendikacılık hareketi de "küreselleşen dünyanın" bir olgusudur. Bu eğilim için daha kabarcık bir liste vermek mümkün olsa da, en belirgin örnekleri için Güney Afrika'da COSATU (Güney Afrika İşçi Sendikaları Kongresi), Brezilya'da CUT (İşçi Sendikaları Konfederasyonu), Meksika'da CIPM (Sendikalararası Koordinasyon), Güney Kore'de KCUT (Kore İşçi Sendikaları Konfederasyonu), Filipinler'de KMU (1 Mayıs Hareketi) gibi sendika merkezlerinin adlarından söz edilebilir.

COSATU deneyimi, 'toplumsal hareket sendikacılığı' (THS) terimine ilham kaynağı oluşturmuş, zengin bir deneyimdir. Güney Afrika'da 1970'lerin sonunda ortaya çıkan 'ırka dayalı olmayan sendikacılık' dalgasının bir ürünü olarak 1985 yılında, üç sendika birliğinin birleşmesiyle kurulmuştur. Kurulduğunda yarım milyon civarında olan üye sayısını, 1998'de iki milyonun üzerine çıkartabilmiştir. ANC (Afrika Ulusal Kongresi) ve G. Afrika Komünist Partisi ile ittifak kuran COSATU, apartheid rejimine karşı verilen mücadeleye hegemonik güç olarak 1990'ların ortalarına kadar yön vermiştir (Webster, 1999). Kendi belgeleri incelendiğinde (bkz. <http://www.cosatu.org.za/>) COSATU'nun üç stratejik hedefe sahip olduğu görülür: Bunlar, üyeleriyle birlikte bütün işçi ve emekçilerinin maddi koşullarının iyileştirilmesi, örgütsüzlerin örgütlenmesi ve işçilerin demokrasi ve barış mücadelesine aktif olarak katılmasıdır. Temel ilkelerine gelince, COSATU ırkçılığın her türüne karşıdır; sendika bünyesinde olduğu kadar toplum yaşamının her alanında işçi denetimini savunur; finansal açıdan üye aidatına dayanır ve dışa müdahalelere kapalıdır; tek endüstri, tek sendika - tek ülke, tek federasyonu amaçlar ve uluslararası işçi dayanışması için mücadele eder. Siyasal yönelimine gelince, "COSATU, işçi sınıfının sömürülmediği, cinsiyetçiliğin ve ırkçılığın olmadığı, işçilerin kendi yaşamları üzerinde tümüyle kontrol sahibi oldukları demokratik bir topluma inanır. Baskı ve sömürünün her türlü biçiminin ortadan kalkması için diğer demokratik güçlerle birlikte çalışmak kararındadır. COSATU, ayrıca, sosyalizm mücadelesine inanır." (a.g.y.). COSATU demokrasiye geçişte oynadığı merkezi rol neticesinde, yeni anayasanın oluşumuna da katkı sağlamıştır. Üye sayısı her geçen gün artan bu büyük örgüt, ilginçtir, tam-zamanlı işyeri temsilciliği yapan amatör bir genel merkez yönetimine sahiptir. Başkan ve iki başkan yardımcısı ile mali sekreter işyeri temsilcisi iken sadece genel sekreter ve genel sekreter yardımcısı profesyonel sendikacılık yapmaktadır.

'THS' dendiği zaman COSATU ile birlikte anılan diğer bir deneyim Brezilya'da yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. 1979'da yaygın ve etkili grevlerin ardından Brezilya'da işçiler 1980'de partilerini (PT, İşçilerin Partisi) kurdular; CUT ise PT'nin gösterdiği dinamizmin bir ürünü olarak 1983'de ortaya çıktı. CUT'u geleneksel sendikacılıktan farklılaştıran özellikler arasında, işçi mücadelesine sınıf uzlaşmazlığı temelinde önderlik etmesi, sendika içi demokrasiyi her düzeyde hayat geçirmesi ve sendika statüsüne sahip olmayan işçi ve emekçi

örgütlerine bünyesinde yer vermesi, sayılabilir (Aydınoglu, 1991). Bünyelerinde farklı siyasi grupları barındıran PT ve CUT, geleneksel anlamda ideolojik bir hareket olmasalar da, kapitalist sömürü düzenini ortadan kaldırmayı, temel bir ilke olarak savunmaktadırlar. Federal cumhuriyetin en büyük kenti Sao Paulo başta olmak üzere, bir çok sanayi kentinde belediyeler PT'nin yönetimi altındadır. PT'nin işçi lideri Lula bir kaç dönemdir Başkanlık seçimlerinin en güçlü adayı olarak seçimlere katılmış ve kıl payı farkla seçimleri kaybetmiştir. Özetle son yirmi yıldır örgütlü işçi hareketi Brezilya'daki toplumsal muhalefetin anahtar gücü durumundadır ve Brezilya siyaseti, liberallerin hegomonize ettiği burjuva bloğu ile PT ve CUT'un hegomonize ettiği emek cephesi arasındaki net bir saflaşma tarafından belirlenmektedir.

İşçi hareketi üzerinde devlet güdümlü resmi sendikacılığın yoğun bir baskısının bulunduğu Meksika'da, yeni-liberal politikalara karşı işçiler 1980'lerin sonlarında hareketlenmeye başladılar. Tabandan yükselen ilk önemli direniş, 1993 yılında bir şeker fabrikasının özelleştirilmesine karşı gösterildi. Bu ve benzeri direnişler her defasında şiddet uygulanarak bastırılmaktaydı. 1994'ün Ocak ayında Zapatistlerin ayaklanması başladığında, Meksika kentleri de işçilerin ve öğrencilerin kitlesel gösterileriyle sarsılıyordu. Bu koşullar içinde örgütlü işçi hareketi içinde iki eğilim belirginlik kazandı (Roman, 1997): İlki resmi sendikacılığın yeni koşullara uyum sağlama çabası olarak görülebilecek Ulusal İşçi Sendikaları Formu'dur. Kısaca Foro diye bilinen bu örgütlenme 1995'de Sosyal Güvenlik sisteminin özelleştirilmesine karşı kampanya yürütmüşse de, kısa sürede liberal hükümetin taleplerine uygun bir rotaya girmiştir. İkinci eğilim, işyeri temsilcileri gibi sendikaların ara kadroları içinden doğdu. Açılımı "Bir Mayıs İçin Sendikalararası Koordinasyon" olan CIPM, 1 Mayıs kutlamalarını muhalif ve bağımsız bir gösteriye dönüştürmek isteyen işçi çevreleri tarafından Mart 1995'de kuruldu. 1 Mayıs 1995'de yarım milyonu aşkın işçi, Koordinasyon önderliği altında Mexico City sokaklarını doldurdu. İşçi haklarının ancak Meksika rejiminin demokratik dönüşümüyle elde edilebileceğini savunan CIPM'nin bünyesinde, demokratik sendikalar, resmi sendikaların ara birimleri, işçi kooperatifleri, cemaat hareketleri ve sol parti üyeleri yer almaktadır. Ayrıca Zapatistlerin işçi komitesi de CIPM üyesidir ve EZLN ile organik ilişkisini sürdürmektedir.

Güney Kore, işçi hareketinin komünizmle özdeş görülüp yasaklandığı, yakın zamana kadar 'sınıf' teriminin akademik dilde bile kullanılmadığı, baskıcı bir tarihe sahip. 1980'lerin başlarında öğrencilerin başlattığı ve katliamlarla bastırılan demokratikleşme mücadelesine G. Kore işçileri ilk kez en etkili şekilde 1987'de katıldı. Temelleri 1970'lerde atılan büyük sanayi komplekslerinde istihdam edilen işçilerin öncülük ettiği bu mücadele, 'Büyük Temmuz ve Ağustos İşçi Mücadelesi' şeklinde adlandırılır. Tarihindeki uzun sessizliğin kırılması anlamına gelen bu ilk direniş yenilgiye uğradıysa da, bu mücadele içinde yeni bir sendikacı kuşağı ortaya çıktı. Hareketlerine 'Militer

Sendikacılık' adını veren yeni kuşak tamamen yasa dışı bir zeminde, her türlü baskıya rağmen, üretim noktalarında hızla örgütlendiler ve 1989'da Ulusal Demokratik İşçi Sendikaları Konseyi'nin çatısı altında birleştiler (Sonn, 1997). Bu Konsey, 1995'de Kore tarihinin ilk bağımsız işçi federasyonu olan KCTU'ya evrildi. Yarım milyona yakın üyeye sahip olan KCTU'nun örgütlü olduğu yerler arasında, otomobil sektörü, tersaneler, ağır sanayi kolları, kamu taşımacılığı, hastaneler ve kitle iletişim araçları, başta gelmektedir. KCTU, Kore tarihinin en büyük genel grevini dört aşamalı bir stratejiyle 1997'de yaşama geçirdi ve başarı kazandı. Genel grev ve gösterilere 3.5 milyonu aşkın işçinin katıldığı belirtiliyor. 'Asya Kaplanlarının' en irisinde ortaya çıkan bağımsız ve radikal emek hareketi, önündeki kimi belirsizliklere rağmen uluslararası sendikacılık hareketi içindeki önemli figürlerden biri olmaya aday gözüküyor. Toplumsal Hareket Sendikacılığı kavramlaştırmasına katkı yapan bir diğer örnek Filipinlere aittir. KMU (Kilusang Mayo Uno - 1 Mayıs Hareketi) Marcos diktatörlüğünün karanlık günlerinde 1 Mayıs 1980'de kuruldu. Başkan ve yöneticilerinin öldürülmesi, aktivistlerin çeşitli baskılarla karşılaşmasına rağmen 10 yıl gibi bir süre içinde ülkenin en büyük sendikası haline geldi. Tabana dayalı, militan ve ulusalcı ilkelerle Marcos diktatörlüğüne karşı direnen KMU, dünyanın en gelişkin ve etkili sendika eğitimini veren sendika olarak gösterilmektedir. Kendilerini 'yeni sendikacılık hareketi' olarak nitelendiren KMU, örgütsel bağımsızlığı sıkı sıkıya savunurken, köylülere, kadınlara, balıkçılara, kent yoksullarına ve öğrencilere dayalı toplumsal hareketlerle de ittifaklar geliştirmiştir. Amerikan üslerine karşı yürüttükleri mücadelede, bu çevreleri de dahil ederek uyguladıkları grev, 'genel grev' terimiyle değil, 'halk grevi' terimiyle anılmıştır⁵.

Bu listeyi uzatmak mümkündür. Dünya Bankası ve IMF politikalarıyla karşı karşıya kalan üçüncü dünya ülkelerinde ortaya çıkan radikal sendika merkezlerinin sergilediği ortak özellikler hakkında, genel hatlarıyla şunlar söylenebilir:

a) Radikal sendika merkezleri genellikle imalat sanayii işçileri içinden çıkan öncü insiyatiflerin üzerinde yükselmişlerdir. Bu hareketlerin başlatıcıları, tam zamanlı istihdam edilen, yarı-vasıflı, belirli düzeylerde sosyal haklara sahip ve genellikle korporatist düzenleme içinde yer alan sendikalarda örgütlü işçilerdir. Diğer bir deyişle, kurucu insiyatifin membaında 'geleneksel proleterya' yer almış, bu hareket kısa süre içinde kamu çalışanlarını, hizmet sektörü işçilerini ve küreselleşmenin yarattığı yeni proleter kitlesini bünyesine katmıştır. 1980 sonrasında radikal sendikacılık insiyatifi geliştiren bir diğer kesim de kamu çalışanları (eğitim, sağlık, ulaşım vb.) olmuştur.

b) Radikal sendika merkezleri, devletle iç içe geçmiş bağımlı sendika yapılarının iç dönüşümü neticesinde ortaya çıkmamıştır; Apartheid rejiminin kendine özgü koşulları içinde COSATU dışarda tutulacak olursa, bunların hemen hemen tümü korporatist gelenekten koparak, bunun dışında ortaya çıkmış yeni sendika merkezleridir. Bu konu, basitçe, yeni üst sendika birliklerinin (federasyon, konfederasyon, kongre, platform vb) kurulması

işlemeden ibaret görülmemelidir. Örneğin, Meksika'da 60 yıl boyunca devletin resmi organı statüsünde işçileri temsil eden CTM'nin (Meksika İşçi Sendikaları Konfederasyonu) tekel konumu kırılmıştır; Güney Kore'de hegemonyası kırılan sendikal yapı, Amerikan Askeri Yönetimi döneminde kurulan ve bugüne dek tek yasal işçi örgütü olarak işlev gören FKTU (Kore İşçi Sendikaları Federasyonu)'dur. Dolayısıyla, anti-komünizmi bayrak edinerek diktatörlük rejimleriyle, hükümetlerle, yerli ve yabancı sermaye çevreleriyle iç içe geçmiş sendikal geleneklerin dışına çıkılması, aynı zamanda, bağımsız bir işçi sınıfı hareketinin ortaya çıkması anlamını da taşımıştır.

c) Radikal sendika merkezlerinin hemen hemen tümü belirli bir eylemlilik (ücret artışı için grev, 1 Mayıs kutlamaları, özelleştirmeye karşı eylem vb.) içinde ortaya çıkmış oluşumlardır. Oluşumlarını tamamlayıp eyleme geçmemişlerdir; eylem, oluşlarında vardır. Tam da bu yüzden, hukuki değil, fakat fiili yapılar olarak ortaya çıkmışlar, çoğunlukla endüstri ilişkilerinin verili yasal zemini dışında doğmuşlardır.

ç) Otoriter rejimlerin hüküm sürdüğü koşullarda ortaya çıkan radikal sendika merkezleri, otoriteryanizmden demokrasiye geçiş süreçlerinde doğrudan ya da dolaylı etkilerde bulunmuşlardır⁶. Yukarıda adı geçen ülkeler arasında, bu katkının yönetime katılmakla sonuçlandığı tek örnek G. Afrika'da yaşanmıştır. Diğer örneklerde, toplumsal muhalefetin en diri ve en etkili odakları arasında yer alarak meşruiyet ve yasallık karışımı bir çerçeveye yerleştiler, söylenebilir. Meksika'da CIPM, hem Fora (Forum) ile birlikte Kent Halkı Hareketi'nin sürükleyicisi, hem de EZNL'nin en önemli müttefiki durumundadır. Brezilya'da CUT, ülkenin en büyük iki siyasi gücünden biri olan PT'nin (İşçilerin Partisi) içinden doğmuştur. Filipinler'de KMU, toplumsal muhalefetin farklı unsurlarını bünyesinde toplayan ve 'yurtsever ittifak' anlamına gelen BAYAN'ın kurulmasına öncülük etmiştir ve bu cephe örgütünün en diri gücü konumundadır.

d) Ortaya çıkış biçim ve koşulları gereği, ya eylemci ilişki ağının (network) gevşek yapılanması ya da formel örgütlülüğün icapları şeklindeki geleneksel seçimle karşı karşıya kalmamışlar; bu kategorik ayrımı aşarak, organizasyon ve ilişki ağının iç içe geçtiği bir işleyiş kendi bünyelerinde mümkün kılabilmişlerdir. Kendilerini bürokratik merkezîyetçi sendika tipinin reddi ve alternatifi olarak ortaya koydukları için, 'bürokratikleşme', uzak durulup uyanık olunması gereken bir tehlike şeklinde görülmektedir. Bu yönde alınmış çeşitli önlemler söz konusudur. Örneğin Brezilya'da CUT, aynı mevkiye iki dönemden fazla seçilmeme geleneğini sürmektedir; Güney Afrika'da COSATU'nun beş kişilik merkez yönetiminde, başkan dahil dört üye 'amatör'dür ve işyeri temsilciliği görevlerini tam-zamanlı olarak sürdürmektedirler; G. Kore'de FKTU'nun merkez yöneticileri, ülkedeki en düşük işçi ücreti kadar maaş almaktadır. Ayrıca hükümlerini küresel ölçekte süren yeni-liberal kapitalizmin sendikacılık hareketindeki bürokratikleşme eğilimini teşvik ettiği de söylenemez.

Bürokratikleşme, ne de olsa, işçiler (en azından üyeler) nezdinde meşru bir temsiliyeti gerektirir. Bunun da tarihte bilinen yolu, (üye) işçiler adına çeşitli kazanımların elde edilmesidir. Oysa son 20 yıldır yeni-liberal kapitalizm kazanımları yutarak ilerlemektedir ve bu mızrağın(sendika) bu çuvala (yeni-liberalizm) sığmadığı anlaşılmıştır. Bütün bunlardan, radikal sendika merkezlerinin bürokratikleşmeye karşı şerbetli oldukları yönünde bir sonuç da çıkarılmamalıdır.

e) Radikal sendika merkezlerinin en belirgin özelliklerinden biri de, taban insiyatiflerine dayanan bir iç işleyiş ve mücadele tarzına sahip olmalarıdır. Üye tabanı, katılımcı politikaların nesnesi değil, örgütün bizatihi kendisi, gibidir. Sendika merkezlerinin, işyeri insiyatifleri arasında koordinasyon görevi ifa eden bir birim gibi çalıştıkları bile söylenebilir. Politikaların üyeler tarafından oluşturulması ve yürütülmesi şeklindeki işleyiş, Filipinler'de KMU 'gerçek sendikacılık' ilkesi şeklinde adlandırılmaktadır. FKTU yöneticilerinin tereddütlerine rağmen 1997'de Güney Kore tarihinin en büyük grevinin başlaması ve başarıyla sürmesi, taşıdığı bu özellikle yakından ilişkilidir. Bu merkezler taban insiyatifine dayalı oldukları kadar, aslında kendileri de birer taban hareketi niteliğine sahiptirler. Zira bu merkezlerde, sendikal örgütlülük işyeri dışındaki yaşam alanlarına da nüfuz etmekte, gerek üyelerle, gerekse de mevcut taban hareketleriyle canlı ilişkiler geliştirilebilmektedir. Yoksul emekçi semtlerindeki alt-yapı sorunlarından, geçinme, barınma, sağlık, eğitim gibi temel hizmetler, radikal sendika merkezlerinin faaliyet alanı içindedir. Bu ihtiyaçlara dönük olarak somut örgütlenmelere giriştikleri gibi (kollektif mutfak ve kooperatif benzeri örgütlenmeler), yerel ve ulusal ölçekte eylemlilikler de tertip etmektedirler. Bu tür yönelimler, öncelikli amaç olarak saptanan 'örgütsüzlerin örgütlenmesi' amacına da uygun düşmektedir. Zira bu sendikalarda üyelik statüsü, toplu sözleşme yetkisine endekslidir. Örneğin 1990 tarihi itibarıyla KMU bünyesinde toplu sözleşme hakkına sahip olmayan üyelerin sayısı (400 bin), bu hakka sahip üyelerden (350 bin) daha fazladır. Diğer merkezler için, KMU düzeyinde olmasa da, esnek bir üyelik statüsünün varlığından söz edilebilir. Bir anlamda, 'esnek istihdam' politikası işgücünü parçalarken, esnek üyelik statüsü parçalanan emekçilerin örgütlü birliğini (yeniden) sağlamaktadır.

f) Radikal sendika merkezleri, kamu hizmetlerinin metalaşması, özelleştirme, esneklik, kuralsızlaşma, gibi sermaye politikalarının ikirciksiz bir şekilde karşısındadır. Kapitalizmin yeni-liberal formuna karşı takınılan uzlaşmaz tutum, kapitalizmi bir bütün olarak reddetme (sosyalist/Marksist) eğilimlerle bir arada barınmaktadır. Hatta KCTU (G. Kore) dışındaki sendika merkezlerinin amaç ve ilkeler gibi ana metinlerinde sosyalizm hedefi, açık ifadelerle yer de almaktadır. Öyle ki, reel sosyalizmin çöküşü karşısında bu merkezlerin içinde yaşayan sosyalizm, sınıf hareketi dışındaki sosyalist çevrelere (parti, dergi çevresi vb.) kıyasla kuramsal itibarını ve politik canlılığını koruyabilmiştir⁷. Öte yandan, bu merkezlerin alternatif toplum tasarımı

anlamında net bir ideolojik-politik programa ne sahip ne de dahil olduklarını söylemek mümkün değildir⁸. Yeni-liberal kapitalizm eleştirisi yanında, siyasal söylemlerinin önemli bir ögesi de milliyetçiliktir. Milliyetçi söylem, sınıf yerine ulusu ikame etmemekte; tersine, işçi sınıfının çıkarlarını, ulusun (halkın) çıkarlarına genelleştirmektedir. Milliyetçi söylemin hedef tahtasında Dünya Bankası, IMF, çokuluslu şirketler ve ABD yer almaktadır. 'Ezilen sınıf' (?) milliyetçiliğini anlamak için KMU'nun formülasyonuna bakılabilir, "Filipinlerin zenginlikleri Filipin halkına aittir". Ana hatlarıyla yedi noktada toplanan özellikler, bağımsız siyasal eylemliliğini gerçekleştirerek politik arenada belirleyici bir toplumsal güç durumuna gelmiş olan bir eğilimin sendikacılık hareketi içindeki varlığını gözler önüne sermektedir. O halde, bu uluslararası eğilimin uluslararası birliğe evrilme potansiyeli üzerinde de durmak gerekecektir.

Emek enternasyonalisi içinde son yıllarda belirginleşen bir eğilim, doğrudan doğruya çokuluslu şirketleri temel almaktadır. Bu eğilimin mantıki dayanakları iki noktada özetlenebilir: İlk olarak küresel şirketler, dünya ekonomisinin sinir merkezleri haline gelmişlerdir. Bugün dünyada 37 bin çokuluslu şirket vardır ve dünyadaki özel kesime ait varlıkların 1/3 bunların ellerindedir (Erdoğan, 2002). Öte yandan küresel şirketlerin kurulu buldukları ülke sınırları dışında istihdam ettikleri işçi nüfusu da kayda değer bir yekun oluşturmaya başlamıştır. Hedef tahtasına küresel şirketleri koyan yeni bir "küresel emek stratejisi" önerisi ve girişimi, 1996 tarihinde ICEM (Uluslararası Maden, Enerji ve Kimya İşçileri Federasyonu) tarafından ortaya konmuştur. Bünyesinde 113 ülkeden 410 işçi sendikasına bağlı 20 milyon işçiyi barındıran ICEM'in Genel Sekreteri Vic Thorpe (1999:220), "...bölgesel kümeleşmeleri -AB, NAFTA, APEC, ASEAN gibi- dünya ekonomisinin yeni simgeleri olarak görmek yanlıştır. Dünya çokuluslu şirketlerin istirdiyesi olmuştur" dedikten sonra, "bizim emeğin özgürleşme umudunu içeren uzun dönemli ve radikal yeni endüstriyel strateji yönelimlerine ihtiyacımız var" (1999:225) demektedir. Thorpe, COSATU'nun sloganıyla⁹ başladığı yazısını ICFTU'ya (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) dönük bir çağrıyla bitirir; "(ICFTU) 'komünizmle mücadele' vizyonundan kurtularak, gerçek düşmanla, sorumsuz sermaye ile mücadeleye girişmelidir" (1999:227). Aynı şekilde IUF (Uluslararası Gıda ve Birleşik İşçiler Sendikası) Genel Sekreteri Dan Gallin de "Örgütsel olarak uluslararası, kavramsal olarak küresel olmayan ulusal düzeydeki sendika politikalarının artık herhangi bir etkinliğinin olamayacağını" savunur (Aktaran Munck, 1999:15).

Emek enternasyonalizmi konusundaki bir diğer eğilim de, THS başlığı ile bu çalışmada irdelenen radikal sendika merkezlerince temsil edilmektedir. Bu merkezler, ana unsurları itibarıyla, ulusal motifleri koruyan, dayanışma ekseni yeni bir enternasyonalizm, savunusu yapmaktadırlar. Waterman'ın (1998) çalışmasına dayanarak, bu yöndeki somut adımların 1990 sonrasında atıldığı, söylenebilir. Güney Afrika'dan COSATU'nun girişimiyle Brezilya'dan CUT ve İtalya'dan CGIL, 1991

yılında bir araya gelerek "İşçi Denetimli Enternasyonale Doğru" başlıklı bir metin kaleme almışlar; bu metinde "yeni-liberal tasarımlara alternatif inşa ederek, sermayenin küresel hakimiyetine karşı mücadele etmek" çağrısı yapmışlardır. Aynı şekilde Filipinlerden KMU, 1990'da "Çokuluslu şirketlere, borç bağımlılığına, emperyalizme ve diktatörlük rejimlerine karşı özerk sendikalara yeni bir enternasyonal" çağrısında bulunmuştur. KMU, 1980'lerin ortalarından itibaren "Uluslararası Dayanışma Etkinliği" adını verdiği bir programı sürdürmektedir¹⁰.

Bu yeni eğilimlerin yanısıra uluslararası sendikacılık hareketinin köklü kuruluşlarının da belirgin bir dönüşüm sergiledikleri söylenebilir. Örneğin, Soğuk Savaş dönemi boyunca önceliğini "komünizmle mücadele" olarak tanımlayan ICFTU, şimdi "tüm olanak ve araçlarla küreselleşmeye karşı mücadele başlatmaktan" söz etmektedir¹¹. Bizi de yakından ilgilendiren ETUC (Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ise "Sosyal Avrupa" sloganıyla bütün enerjisini Avrupa Birliği'nin (AB) yeniden-yapılanma sürecine hasretmiş görünmektedir. Bu yapıyla, ulus-devlet bünyesinde büyük ölçüde kaybetmiş oldukları ayrıcalıklı konumu, bu kez Birlik bünyesinde yeniden elde etmeye çalıştıkları söylenebilir. ETUC, AB'ye sosyal bir çehre kazandırmak isterken, "siyasal pazarlık" ve "lobicilik" gibi geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Oysa sosyal devletlerin kıta Avrupa'sındaki oluşum tarihleri incelendiğinde, sermayedar sınıfın varlığını tehdit eden bağımsız ve politikleşmiş bir işçi hareketi olmaksızın "lobicilik" yöntemlerinin hiçbir etkisinin olmadığı görülecektir. Bu meselenin bir yönüdür. Sosyal refah kazanımlarının tasfiyesi ise bir başka gerçeği gözler önüne sermiştir. Kapitalizmin dünya egemenliği sürdürdüğü müddetçe, belirli coğrafi sınırlar içinde (ulus-devlet ya da bölgesel birlik) sosyal refah kazanımlarını kalıcılaştırmak mümkün olmamaktadır. Enternasyonalizmle ilgili olan bu son nokta konusunda, Işıklı'nın 1978 yılında Batı Avrupa sendikacılık hareketine yönelttiği soru hala geçerliliğini korumaktadır: "Sömürülen ülkelerdeki sendikalarla dayanışma ve işbirliği kurmak yerine, o ülkelerin sırtından sağlanan zenginliklerden pay almak için iştahla çirpınan bir sendikacılıktan başka bir tür lüsünün yeniden Avrupa'dan kaynaklanarak evrensel dönüşümlere katkı sağlayacak yönde güç kazanması mümkün müdür?" (Işıklı, 1995:79)

KAYNAKLAR

Adler, Glenn ve E. Webster. (1999) "The Labour Movement, Radical Reform and the Transition to Democracy in South Africa" Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order, içinde (Derleyenler: R. Munck ve P. Waterman), London: MacMillan, 133-157.

AFL-CIO, (1998), Not Your Father's Union Movement: Inside the AFL-CIO, New York/London: Verso.

Aydinoğlu, E. (1991) Brezilya İşçi Partisi Deneyimi, İstanbul: Belge.

Bergquist, C. (1986) *Labor in Latin America: Comperative Essays on Chile, Argentina, Venezuela and Colombia*, Stanford: Stanford University Press.

Beşeli, M. (1997) "İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketinde Uluslararası 'Yeni' Eğilimler", *Türk-İş Yıllığı '97*, Ankara: Türk-İş Yayınları, (87-115).

Catalano, Ana Maria.(1999) "The crises of trade union representation: New forms of social integration and autonomy-construction", *Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order*, içinde (Derleyenler: R. Munck ve P. Waterman), London: MacMillan, 27-40.

COSATU, (1998) *COSATU Background Document*, (www.cosatu.org.za/docs/aboutcos.htm)

Erdoğan, Seyhan (2002) "Çokuluslu şirketler, işçi hakları ve sendikalar", *Tes-İş Dergisi*, Ocak-Şubat, No.1, (42-47).

Hyman, R. An emerging agenda for trade unions, (www.ilo.org/public/english/bureau/inst/research/network/hyman.htm).

ICFTU, (1996) *Policies Adopted by the 16th World Congress of the ICFTU*, ICTU.

İşıklı, A. (1995) *Sendikacılık ve Siyaset* (Cilt 1), Ankara: Öteki Yayınları.

Leung, Trini (2001) "Taming the Tigers", *New Internationalist*, No. 341. (<http://www.newint.org/issue341/taming.htm>) (03.02.2002)

Munck, R. (1986) *The New International Labour Studies: An Introduction*, London: Zed Books.

Munck, R. (1998) *Labour in the Global: Discourses and Practices*, (www.antenna.nl/*waterman/Pages/general/munck2.htm).

Munck, R. (1999) "Labour Dilemmas and Labour Future", *Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order*, içinde (Derleyenler: R. Munck ve P. Waterman), London: MacMillan. 3-23.

Özdoğan, M. (2000) "Sendikacılık Hareketinin Krizi ve Yeni Gelişmeler Üzerine Gözlemler", *A.Ü. SBF Dergisi*, Cilt.55, No.1, Ocak-Mart, (139-171).

Roman, R.-E.V. Arregui (1997), "Zapatismo and the workers movement in Mexico at the end of the century", *Monthly Review*, Vol.49, No.3 (99-115).

Scips, K (1992) "Understanding the New Labor Unions of the 'Third World': The Emergence of Social Movement Unionism", *Critical Sociology*, Vol.19, No.2 (81-101). (Özet

çevirisi için Sınıf Hareketinde YÖN, sayı.7, Mart-Nisan 1999, s.14-17)

Thorpe, Vic. (1999) "Global unionism: The Challenge" *Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order*, içinde (Derleyenler: R. Munck ve P. Waterman), London: MacMillan, 218-228.

Vavi, Z (COSATU Genel Sekreteri), (1999) *Globalisation and Social Justice: the Trade Union View*, (www.cosatu.org.za/speeches/1999/zv991112.htm).

Waghorne, M. Seattle 1999: What unions want the WTO to do, (<http://www.world-psi.org/english/focus/articles/wtoseattle.html>)

Waterman, P. (1998) *Globalization, Social Movements and the New Internationalizm*, London: Mansell.

Waterman, P. The brave new world of Manuel Castells, (www.antenna.nl/*waterman/Pages/peters/castells.htm)

Waterman, P., ve Munck, R. (1999) *Labour Worldwide in the Era of Globalization: Alternative Union Models in the New World Order*, (derleme), London: MacMillan.

1 Bu yazıya kaynaklık eden daha geniş bir inceleme için bkz. Metin Özdoğan "Sendikacılık Hareketinin Krizi ve Yeni Gelişmeler Üzerine Gözlemler", *A.Ü. SBF Dergisi*, Cilt.55, No.1, Ocak-Mart 2000, (139-171).

2 Hakim ve yaygın sendika prototipi içinde sendika, üye işçiler adına toplu pazarlık görüşmeleri yapan merkezi ve bürokratik bir örgütsel yapı şeklinde algılanır.

3 Uluslararası sendikacılık hareketi tarihi konusundaki kapsayıcı Türkçe kaynak için bkz. Alpaslan İşıklı (1995).

4 'Ücret' ya da 'sınıf sendikacılığı' gibi kategorik nitelermelerin bir tür ideal-tipleme olduğunu; somut sendikacılık pratiklerini damgalamakta değil, anlamakta kullanılması gerektiğini belirterek, 'ücret sendikacılığı' üzerinde durmak istiyorum. Ücret sendikacılığının en vülger biçimi -ki tarihsel olarak Amerika'da ortaya çıkmıştır, bir yandan Amerikan sosyologları ve çalışma iktisatçıların eliyle 'olgun sendikacılık kuramları' katına çıkarılmış, diğer yandan da Soğuk Savaş dönemi boyunca, bir model olarak CIA'nın desteği ile AFL-CIO tarafından dünyaya taşınmıştır (Hyman, 1999:124). Ülkemizde de uzun yıllar 'misafir ettiğimiz' bu model, Kara Avrupası sendikacılık geleneklerine yabancıdır; ancak, 'olgunlaştırılan' kuramsal dayanakları ve daha önemlisi ABD'nin pekişen dünya hegemonyasıyla, Kara Avrupasını da etkilemiştir. Toplu pazarlık sistemi içinde sendikaların, taban insiyatifinin bastırıldığı, katı, hiyerarşik ve hantal bir

yapıya doğru evrilmeleri, Micheal'in sözünü ettiği "oligarşinin tunç yasası" kadar, ABD'den yayılan bu 'virüs'le de ilgili olsa gerektir.

5 Scipes'in (1992) KMU üzerine kaleme aldığı incelemenin özet çevirisi için bkz. (Sınıf Hareketinde YÖN, sayı.7, Mart-Nisan 1999, s.14-17)

6 Bu noktayı G. Afrika'da apartheid rejminin tasfiye sürecini inceleyerek vurgulayan Webster (1999), aynı vurguyu Latin Amerika'da demokrasiye geçiş süreci çözümlenmelerinde yapmayan Prezeworski ve O'Donnell gibi 'geçiş kuramcılarını' işçi sınıfının katkısını ihmal etmekle eleştirmektedir.

7 G. Kore deneyimini inceleyen Sonn (1997:120) bu konuda şu gözlemi aktarıyor: "...Sovyetler Birliğinin 1991'deki çöküşü, radikal Kore hareketi nin; en azından Marksist yeraltı partisi ile açık sosyalist parti inşası için çaba gösteren radikal siyasal hareketlerin üzerinde soğuk duş etkisi yaptı. Bir çok lider ve özellikle de entellektüeller açık deklarasyonlarla hareketi terk ettiler. Fakat, işçi hareketi farklıydı. Sovyetler Birliğinin çöküşü yeni sendika militanlarını güçten düşürmedi. Çünkü, emek hareketine duyulan inanç, ne Sovyetler Birliğinin varlığıyla, ne de dogmatik Marksizm-Leninizmle ilgiliydi; bu inanç kaynağını Kore kapitalizminin soğuk gerçeğinden alıyordu".

8 Yeni çalışmalarının birinde Hyman (1999), krizin ideolojik boyutunu, Batı sendikacılığı için tartışmaktadır. İsveçli sendika stratejisti Rudolf Meidner'in "İdeolojisiz örgütsel güç, içeriksiz biçim demektir" sözüne yer veren Hyman, sermayenin yeni ideolojik saldırısı karşısında geleneksel sendikacılık söyleminin yenilgiye uğramasını,

sendikacılık krizinin önemli bir ögesi olarak gösterir. Hyman "Sendikalar için mücadele, insanların kalplerini ve beyinlerini fethetme mücadelesidir; yani, bir fikir mücadelesidir" der ve ekler; "Kollektif dayanışmanın inşası, bir yanıyla örgütsel kapasite sorunudur; ama, daha temelde fikri mücadelenin konusudur." Kapsamlı bir çalışmanın habercisi niteliğindeki konferans metninde Hyman, örnek olarak 'esneklik', 'güvenlik', 'fırsat', 'demokrasi', 'cemaat' kavramlarını ele alır ve bu ve benzeri temalar etrafında sendikacılık hareketinin yeni-liberal ideologlara karşı söylemsel bir üstünlük kurması gerektiğini vurgular. Feyz alınacak deneyimler olarak bu makalenin konusunu teşkil eden 'THS'lerden söz etmesi de ayrıca, anlamlıdır. Bu çarpıcı metin için bkz. R. Hyman, 1999, "An Emerging agenda for trade unions?", Conference on Organized Labour, ILO, (<http://www.ilo.org/public/english/bureau/inst/research/network/hyman.htm>)

9 COSATU'nun ableminde de yer alan slogan şöyledir: Hepimiz aynı dünyada yaşıyoruz. Yerkürenin bir köşesinde birimiz kazaya uğradığında, hepimiz yaralanırız.

10 Bu program çerçevesinde, dünyanın çeşitli sendikalarına mensup işçi ve sendikacıları, küçük gruplar halinde Filipinlere davet ediliyorlar; 1 Mayıs kutlamalarının ardından hazırlanan 10 günlük gezi ve bilgilendirme etkinliğine katılıyorlar. Emek enternasyonalizmi teması etrafında bu programın irdelendiği bir çalışma için bkz. Kim Scips (1996). KMU hakkındaki incelemeleriyle tanınan Scips de, 1988 yılında Avusturalya, Belçika, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, Yeni Zelanda, İsveç ve ABD'den işçi ve sendikacılarla birlikte bu programa katılmış.

11 Sözü edilen değişim açısından ICFTU'nun 1996'da toplanan 16. Dünya Kongresi metinlerine bakılabilir.